

Kommittémotion

Motion till riksdagen: 2014/15:254

av Maj Karlsson m.fl. (V)

Delaktighet för personer med funktionsnedsättning

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av kompetensutveckling inom funktionshinderomsorgen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om utveckling av daglig verksamhet och sysselsättning.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om förenklad och förbättrad hjälpmedelsförskrivning.

2 Inledning

Målet för funktionshinderspolicen måste vara ett samhälle som gör det möjligt för människor med funktionsnedsättning att vara fullt delaktiga i samhällslivet på lika villkor som andra. Människors lika värde är en grundläggande utgångspunkt och alla människor har kunskaper, förmågor och erfarenheter som är viktiga för samhället.

Därför måste samhället formas på ett sådant sätt att alla kan medverka i utvecklingen och nå full delaktighet. Personer med funktionsnedsättning utgör givetvis inget undantag i detta avseende. Alla är medborgare med samma rättigheter och skyldigheter, oavsett om man har en funktionsnedsättning eller inte. Men så ser det i praktiken inte ut i dag. Människor med funktionsnedsättning stängs ute från olika områden p.g.a. bristande tillgänglighet. Kvinnor med funktionsnedsättning är dubbelt utsatta och osynliggörs alltför ofta. Arbetslösheten är högre och ekonomin sämre för många människor med funktionsnedsättning. Flickor och pojkar med funktionsnedsättning får inte alltid det stöd de behöver för att klara skolan på ett bra sätt.

Genom ökad kompetens och förbättrad lagstiftning kan det tillgängliga samhället minska kostnader och öka delaktigheten. Det slår FN fast i artikel 9 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar:

”För att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att leva oberoende och att fullt ut delta på alla livets områden, ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång på lika villkor som andra till den fysiska miljön, till transporter, till information och kommunikation, innefattande informations- och kommunikationsteknik (IT) och -system samt till andra anläggningar och tjänster som är tillgängliga för eller erbjuds allmänheten både i städerna och på landsbygden.”.

För att öka delaktigheten och självbestämmandet behövs det åtgärder inom en rad olika områden. I denna motion tar vi upp vissa frågor som i riksdagens indelning av politiken ligger på socialutskottets bord. Vänsterpartiet tar upp viktiga funktionshinderspolitiska frågor även i andra motioner. Framför allt gäller det motionen ”Förstärkt rätt till arbete för personer med funktionsnedsättning” (V501) samt vår motion ”Bristande tillgänglighet som diskriminering” (V623), där vi kräver skärpningar av den urvattnade lagstiftning som den tidigare regeringen lade på riksdagens bord.

3 Behov av kompetensutveckling

Det finns vissa generella drag när det gäller kompetens- och personalförsörjning inom verksamheter för personer med funktionsnedsättning. Bland annat består personalen av två grupper – en del har lång anställningstid och hög medelålder, en annan del har hög personalomsättning, är unga och till stor del tim- eller visstidsanställda. Personalens formella utbildningsnivå är låg och många personliga assistenter saknar yrkesutbildning. Andelen personal som har högskoleutbildning är mycket låg.

Det finns kvalitetsbrister inom verksamheten som beror på bristfällig kompetens hos personalen och arbetets organisering. Vänsterpartiet menar att området som gäller just funktionshinderomsorgen är klart eftersatt när det gäller statliga insatser för kompetensutveckling av personalen och därmed en bättre kvalitet för de flickor, pojkar, kvinnor och män som behöver insatser för att kunna leva ett gott liv.

Verksamheten har också vuxit och förändrats. Från tidigare fokusering på vård och omvårdnad har en tydlig förskjutning skett till ett mer habiliterande, rehabiliterande, socialt och pedagogiskt synsätt. Det handlar om att utifrån den enskildes förmåga stödja till delaktighet och självbestämmande. Det handlar om att skapa förutsättningar för ett liv som andras. Gällande lagstiftning inom funktionshinderområdet syftar till att främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet för de personer som lagen omfattar.

Funktionshinderområdet behöver en långsiktig satsning på kompetenshöjning. Personalen har ofta med sig viktiga kunskaper och erfarenheter, men saknar utbildning

om funktionsnedsättningar. Det finns också ett stort behov av kontinuerlig kunskapshöjning och fortbildning om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar/autism, förvärvade hjärnskador/neurologiska funktionsnedsättningar, bemötande, inom habiliterande och rehabiliterande arbetssätt och inom flera andra områden.

Vad som ovan har anförts om behovet av kompetensutveckling inom funktionshinderomsorgen bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4 Daglig verksamhet

Daglig verksamhet är den vanligaste insatsen i LSS (lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade). Den som inte har rätt till daglig verksamhet enligt LSS kan ansöka om sysselsättning enligt socialtjänstlagen.

I Socialstyrelsens forskningsöversikt ”Bostad med särskild service och daglig verksamhet” konstateras att till skillnad mot tidigare generationer med funktionsnedsättningar har den unga generationen vuxit upp i ett samhälle präglad av delaktighet och integration. Den s.k. integrationsgenerationen är ingen homogen grupp. Här finns både unga som gått i särskola och unga som tillbringat skoltiden i den ordinarie skolan och först senare kommit i kontakt med kommunens insatser till personer med funktionsnedsättning. Framför allt i den senare gruppen finns en del personer som inte är intresserade av dessa insatser. Anledningen är att de inte vill bli klassificerade som funktionshindrade eller inte finner att samhällets stöd passar dem, trots att de har svårt att klara sig och riskerar att råka illa ut.

Även när det gäller personer med psykiska funktionsnedsättningar ser forskarna en tydlig generationsväxling. Verksamheter som är utvecklade för den äldre generationen, ofta med tidigare institutionserfarenhet och många med skador till följd av läkemedel, passar inte en yngre generation med andra förväntningar. Socialstyrelsen skriver också i sin lägesrapport från 2013 att det är mycket ovanligt att människor går från daglig verksamhet till arbete.

Det måste vara möjligt att pröva på olika former av daglig verksamhet och att få välja den dagliga verksamhet man själv är intresserad av och att kunna gå vidare till en annan daglig verksamhet.

Det måste också utvecklas former för människor att gå vidare till jobb. I dag hänvisas många människor till daglig verksamhet eller sysselsättning och blir fast där. Fler måste få arbete med t.ex. lönebidrag och möjlighet till stöd och handledning. Med ett aktivt arbete gentemot möjliga arbetsgivare och med ett individuellt utformat kontinuerligt stöd från kommunerna skulle många fler kunna gå vidare till arbete med lön. Formerna för den dagliga verksamheten behöver moderniseras och utvecklas. Socialstyrelsen hade 2013 i uppdrag att, inom ramen för arbetet med öppna jämförelser inom socialtjänsten,

samla in uppgifter om vilka insatser som leder till arbete från daglig verksamhet och meningsfull sysselsättning. Socialstyrelsen bör nu få ett tydligt uppdrag att i nära samarbete med de berörda och deras intresseorganisationer samt Sveriges kommuner och landsting, analysera och komma med förslag om utveckling av daglig verksamhet och sysselsättning.

Vad som ovan anförts om utveckling av daglig verksamhet och sysselsättning bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5 Förenklad och förbättrad hjälpmedelsförskrivning

Det är i många fall helt avgörande för livskvalitet och delaktighet i samhället för en person med funktionsnedsättning att de hjälpmedel som behövs tillhandahålls.

Kostnaderna för hjälpmedel överdrivs ofta om man ser till de positiva effekter de har för hälsa och livskvalitet samt de ekonomiska vinster samhället faktiskt gör när hjälpmedlen bidrar till självständighet och självbestämmande. Hjälpmedelsinstitutet har t.ex. konstaterat att hjälpmedel till en person med en psykisk funktionsnedsättning ger en ekonomisk vinst för staten på omkring 23 000 kronor på fem års sikt. Om hjälpmedlet hjälper någon till arbete sparas statens kostnader för hjälpmedlen in på bara ett år, samtidigt som den enskilde individen förstås får en avsevärt bättre ekonomi och höjd livskvalitet.

Trots hjälpmedlens positiva effekter har regelverken snävats åt runtom i landet. Förskrivningen har blivit mer restriktiv, hjälpmedel har försvunnit ur sortimentet och kostnader har lagts över på individen. Vilka hjälpmedel man har möjlighet att få och vilka kostnader detta innebär för den enskilde, varierar mycket över landet. Förutom regionala skillnader finns också tydliga skillnader mellan vilka hjälpmedel som förskrivs till kvinnor respektive män. Detta beror delvis på att kvinnor och män söker olika typer av hjälpmedel, men det konstateras också att det finns könsskillnader i hanteringen på de ansvariga myndigheterna.

Ett av de allvarligaste problemen på hjälpmedelsområdet är att det är svårt att hitta information om vilka hjälpmedel som finns och vart man ska vända sig för att få dem. Ett hjälpmedel som behövs för den dagliga livsföringen, ett s.k. personligt hjälpmedel, ska sökas hos landstinget. Försäkringskassan ansvarar för de hjälpmedel som behövs i arbetet. Vidare ansvarar kommunen för bostadsanpassning när hjälpmedel behövs i hemmet. Olika typer av hjälpmedel omges av olika regelsystem. En förskrivare av hjälpmedel ser inte till helheten i en persons livssituation utan enbart till det kompetensområde som finns på den egna myndigheten.

Ett exempel på det är att hjälpmedel som förskrivits för arbetet inte självklart får användas på fritiden. Det kan vara ett hörselhjälpmedel som utprovats för en

arbetsituation. Att det då krävs en ansökan om ytterligare ett hörselhjälpmedel för fritiden framstår som helt onödig byråkrati som leder till ökade kostnader för både samhället och den enskilde.

Många vittnar också om att det kan ta lång tid att få en ansökan om hjälpmedel beviljad och få tillgång till sitt hjälpmedel. Det är ett särskilt stort problem när det handlar om barn, som påverkas mer negativt av långa väntetider då de inte kan leva som andra barn.

En viktig del av lösningen på dessa problem är att samordna hjälpmedelsförskrivningen under en huvudman. Detta föreslogs bl.a. av den s.k. FunkA-utredningen, som föreslog att ansvaret ska läggas hos Arbetsförmedlingen, ”Arbetshjälpmedel och försäkringsskydd för arbete på lika villkor” (SOU 2012:92). Utredningen ville också att Arbetsförmedlingen ska få uppdrag att ta fram en strategi för utveckling av insatsen arbetshjälpmedel, med en plan för hur man säkerställer god kompetens, utveckling av hjälpmedel samt arbetsplatsanpassningar för dem som har störst behov.

Staten bör ta ett större ansvar än i dag för att förskrivningen av hjälpmedel ska fungera bättre och bli mer likvärdig över landet. Att staten har ett övergripande ansvar för tillhandahållandet av hjälpmedel anges också i FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar.

Vad som ovan anförs om förenklad och förbättrad hjälpmedelsförskrivning bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Maj Karlsson (V)

Nooshi Dadgostar (V)

Rossana Dinamarca (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Karin Rågsjö (V)

Linda Snecker (V)

Mia Sydow Mölleby (V)